

5. Nonaka, I. and Takeuchi, H. (1995), *The Knowledge-Creating Company*. Oxford University Press, Oxford.
6. Stewart, T. A. (2001), *The wealth of knowledge: intellectual capital and the twenty-first century organization*, Doubleday/Currency, New York.
7. <http://www.isu.org.ua/about>
8. <http://serendip.brynmawr.edu/exchange/node/412>
9. Aristotle's Rhetoric. Stanford encyclopedia of Philosophy. — Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/aristotle-rhetoric/>

Статтю подано до редакції 22.10.2012 р.

УДК 371.015.3

Л. О. Случайна, канд. політ. наук, доц.
кафедри іноземних мов факультету МЕіМ,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДИСЦИПЛІНИ «ДІЛОВА ІНОЗЕМНА МОВА» У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

АНОТАЦІЯ. У статті здійснено аналіз складових культурологічного потенціалу дисципліни «Ділова іноземна мова», поглядів українських та зарубіжних науковців щодо їх систематизації; на основі матеріалів, викладених у статті, запропоновано рекомендації щодо реалізації культурологічного потенціалу у підготовці майбутніх фахівців з міжнародної економіки і менеджменту.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: принцип культурологічності навчання, культурологічний потенціал ділової іноземної мови, рекомендації щодо шляхів реалізації складових культурологічного потенціалу.

АННОТАЦИЯ. В статье даётся анализ компонентов культурологического потенциала дисциплины «Иностранный язык для делового общения», взглядов украинских и зарубежных научных деятелей, касающихся их систематизации; на основе материалов, изложенных в статье, предлагаются рекомендации по реализации культурологического потенциала в подготовке будущих специалистов международной экономики и менеджмента.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: принцип культурологичности обучения, культурологический потенциал иностранного языка для делового общения, рекомендации по реализации культурологического потенциала.

ABSTRACT. The article contains the analysis of the components of Business English cultural potential, the views of Ukrainian and foreign experts as to their systematization and practical strategies to develop communicative and multicultural language competencies of students specializing in international economics and management.

KEY WORDS: cultural principle of teaching Business English, components of cultural potential of Business English, practical strategies of cultural potential uses.

У світлі сучасної тенденції гуманітаризації і гуманізації освіти надзвичайної актуальності набуває питання розгляду освіти у контексті культури. Кардинальні зміни в економічній ситуації в Україні, перехід до ринкової економіки ви-

сувають потребу підготовки фахівців, здатних творчо використовувати здобуті знання у роботі, повсякчас збагачувати їх, уміти розв'язувати будь-яку проблему. Економічна освіта покликана сформувати в студентах не тільки знання, діловитість, підприємництво, а й найголовніше — економічну культуру. Потенційний роботодавець визначає достатність знань випускника економічного ВНЗ за допомогою різних показників, зокрема, за умінням спілкуватися, відстоювати свою думку, підтверджувати її зрозумілими аргументами [1, с. 14].

В умовах глобального прогресу проблема міжкультурного спілкування є надзвичайно актуальною для майбутніх фахівців з міжнародної економіки, а принцип культурологічності навчання іноземній мові стає провідним у процесі формування їхньої іншомовної комунікативної компетенції, яка розглядається як мовна поведінка, що є специфічною для академічного і професійного середовища і вимагає набуття лінгвістичної, соціокультурної та професійної комунікативної [2, с. 6–7].

В Україні ці проблеми досліджували І.С. Бахов, Л.О. Сікорська, Л.В. Волкова, Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок, Р.О. Гришкова, Н.Ф. Бориско, В.М. Топалова, М.В. Дзундза, Г.О. Копил, І.В. Іванова, О.О. Зеліковська та інші. Проте, методика навчання іноземній мові як аспекту іншомовної культури в економічних ВНЗ розроблена недостатньо. В умовах обмеженої кількості годин, передбаченої навчальною програмою, введення фрагментів культурологічного характеру у практичні заняття з іноземної мови відбувається спорадично. Відсутні також і методичні рекомендації щодо викладання культурологічного матеріалу для майбутніх економістів-міжнародників. Це надає актуальності дослідженням означених проблем, оскільки оволодіння майбутніми економістами-міжнародниками навичками професійної культури є необхідним компонентом їх професійної компетентності.

Мета даної статті полягає в системному аналізі складових культурологічного потенціалу дисципліни «Ділова іноземна мова» у процесі підготовки майбутніх фахівців з міжнародної економіки і менеджменту та наданні практичних рекомендацій щодо шляхів його реалізації.

Згідно з О.Б. Тарнопольським та С.П. Кожушко, головне у практичній реалізації принципу культурологічності навчання іноземній мові полягає у відпрацюванні у навчальному процесі стандартів комунікативної поведінки, притаманних певній мовній спільноті, норм поведінки, які відрізняють носіїв певної іноземної мови у різних комунікативних ситуаціях [3, с. 73].

Говорячи про навчання культури у викладанні іноземної мови, слід визначитися, що включає до себе поняття культури і якій саме культурі слід навчати. Так, українські науковці вважають, що професійна культура фахівця з економіки має такі складові: культура ведення бізнесу (володіння основами підприємницької діяльності і менеджменту); інформаційна культура (володіння основами інформаційної діяльності та знання новітніх інформаційних технологій); культура ділового спілкування (знання норм ділового етикету, норм усної та письмової ділової комунікації); правова культура (володіння основами права і нормами правової поведінки); іншомовна культура (здійснення міжкультурної ділової комунікації); психологічна культура (розуміння психологічних явищ, пов'язаних з діловими стосунками людей); економічна

культура (володіння основами економічних теорій, мікро- і макроекономіки, маркетингу тощо) [4, с. 46–47].

Англомовні науковці визначають культуру як складну систему моделей поведінки, традицій, переконань, цінностей, норм, символів (вербальних і невербальних), які у різному ступені виявляються під час взаємодії між членами певної спільноти [5, с. 10]. Культура порівнюється ними з айсбергом, на поверхні якого ми можемо спостерігати лише окремі культурні артефакти (стилі моди, сучасні музичні напрямки і т.д.). До культурних традицій ними віднесено міфи, легенди, ритуали, церемонії, святкування; до переконань — фундаментальні поняття, які члени спільноти сприймають беззаперечно (категорії часу, простору, реальності, смислу життя, віри у Бога і т.д.); до культурних цінностей віднесено логіку поведінки, поняття добра і зла, правди і брехні і т.д.; до культурних норм — поведінку у конкретних ситуаціях (вітання, манеру спілкуватися по телефону, спосіб підтримати бесіду і т.д.); до символів відносяться слова, жести — усе те, що має певну значущість як для людської спільноти так і для окремих індивідів (національний прапор, гімн країни і т.д.) [5, с. 11].

Слід також відзначити, що нині плідним для дослідження економічної культури стало її розуміння як «проекції культури на сферу соціально-економічних відносин» [6, с. 20]. У такому контексті культурологічний потенціал дисципліни «Ділова іноземна мова» слід розуміти як сукупність культурних цінностей і норм, що є регулятором професійної поведінки фахівця з економіки.

До спектру проблем, які входять до програми дисципліни «Ділова англійська мова», розробленої кафедрою іноземних мов факультету міжнародної економіки і менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», належать: організаційно-корпоративна комунікація, що охоплює банківську, біржову, бухгалтерську сфери України, Великої Британії, США, Франції, Іспанії; навчально-академічна мову бізнесу, економіки і менеджменту; мова бізнес-медіа, реклами і маркетингу; техніка проведення презентацій, співбесід, нарад; бізнес-риторика; лінгвістика ділових документів.

Відтак, кожне практичне заняття з вищезгаданих напрямків програми містить поняття, які можна віднести, наприклад, до артефактів професійної культури економістів (діловий стиль одягу; рекламні листівки; візитні картки; бланки ділових документів і т.д.); до ділових традицій (business entertainment; business hierarchy; business orientation etc.); до ділових переконань (time management; punctuality; team-work etc.); до цінностей у бізнес-сфері (developmental management; corporate social responsibility; focusing on the customer etc.); до норм ділової культури (business etiquette; telephone etiquette; netiquette; business meetings skills etc.); до символів (economic terms; acronyms for SMS messages; abbreviations etc.).

Інтегративність поняття «культурологічний потенціал», комплексність проблеми надбання студентами-економістами професійних знань і умінь застосувати їх у соціокультурному контексті потребує побудови збалансованого міждисциплінарного простору низкою економічних і гуманітарних дисциплін із залученням викладачів і студентів до університетського, міжвузівського, національного й міжнародного культурного товариства.

Проте, викладач не в змозі сформувати лінгвосоціокультурну компетентність без детально продуманих технологій викладання, підбору автентичних джерел і т.п. Шляхами реалізації культурологічного потенціалу дисципліни «Ділова іноземна мова» з метою активізації процесу підготовки фахівців з міжнародної економіки і менеджменту можуть стати:

- оптимізація навчальної програми дисципліни з чітко визначеним описом знань та умінь соціокультурного характеру;

- оптимізація планів занять із систематичним зазначенням культурологічної складової в якості освітньої, розвиваючої або виховної мети кожного практичного заняття;

- оптимізація системи вправ з акцентуванням уваги на елементах культурологічного характеру;

- визначення лінгвістичного аспекту крос-культурної комунікації як напрямку наукового дослідження науково-практичного семінару в межах кафедри;

- виконання спільного наукового проекту з проблем лінгвістичного аспекту крос-культурної комунікації мовними кафедрами університету; включення цього проекту в систему професійних наукових досліджень економічного ВНЗ.

Для того, щоб конкретизувати викладені вище напрямки, наведемо приклади реалізації кожного з них. Так, аналіз освітньо-кваліфікаційних характеристик бакалавра спеціальності «міжнародна економіка і менеджмент», проведений в КНЕУ, дозволив окреслити вимоги до дисципліни «Ділова іноземна мова», згідно з якими майбутні спеціалісти повинні мати робочі знання:

- широкого діапазону словникового запасу (у тому числі термінології), що є необхідним в професійному і соціо-культурному середовищах;

- мовних форм, властивих для офіційних і розмовних реєстрів професійного мовлення;

- особливостей різних корпоративних культур у конкретних професійних контекстах; також уміти:

- швидко та ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах міжкультурного діалогу; розпізнавати та інтерпретувати міжкультурні аспекти та творчо реагувати на них;

- формувати позицію у переговорному процесі з іноземними партнерами у сфері комерційної дипломатії.

Навчання міжкультурного професійного спілкування передбачає засвоєння концептів іншомовної спільноти. З метою трансформування культурологічних знань у вміння та навички під час міжкультурної комунікації мають застосовуватися системи вправ, що мають на меті організацію взаємопов'язаних дій (від рецептивних до репродуктивних), розташованих у порядку зростання мовних і операційних труднощів, з урахуванням послідовності становлення мовних і мовленнєвих навичок [7, с. 22].

Наприклад, набути системних знань з міжкультурного спілкування на практичних заняттях студенти можуть під час розв'язання ситуативних комунікативних завдань, створюючи новий продукт на основі запропонованого матеріалу. Сутність ситуативних вправ полягає у спрямованості на формування вмінь у студентів співвідносити зміст і форму своїх висловлювань із мовленнєвою си-

туацією, самостійно добирати необхідний для розв'язання цієї ситуації необхідний термінологічний матеріал [8, с. 65]. Наприклад:

— запропонуйте «Ком'юніті Іншуранс» свої послуги в якості помічника страхового агента і викладіть мотиви, які спонукають Вас запропонувати свої послуги саме цій компанії;

— відредагуйте текст ділового документу у відповідності до норм британського ділового стилю тощо.

Перед сучасною освітньою системою поставлене завдання цілісного розвитку молоді людини. Якість освітніх послуг залежить не тільки від набуття певного обсягу базових знань, навичок і умінь. Це і рівень розвитку таких особистісних якостей, як вміння справлятися з міжособистісними конфліктами, дотримання культурних традицій та етикету, вміння поважати і враховувати інтереси інших людей, їх індивідуальні і національні особливості [9, с. 216]. Зважаючи на вищевказане, можна зробити висновок про те, що навчання культури є, безумовно, необхідним, але надзвичайно складним завданням, що потребує визнати:

— інтегративність понять «культура», «економічна культура», «корпоративна культура»;

— комплексність проблеми надбання студентами-економістами професійних знань і умінь застосувати їх для досягнення порозуміння між особами або групами, які є представниками різних соціумів;

— необхідність системного підходу до відбору тематичних текстів, вправ і комунікативних ситуацій.

Культурологічний потенціал дисципліни «Ділова іноземна мова» є потужним знаряддям активізації підготовки майбутніх фахівців з міжнародної економіки до їх професійної діяльності, тому тему лінгвістичного аспекту кроскультурної комунікації було виокремлено для дослідження в межах науково-практичного семінару на кафедрі іноземних мов факультету міжнародної економіки і менеджменту і включено до програми міжнародної наукової конференції «Модернізація стратегій економічного розвитку в умовах глобальної нестабільності», адже саме ефективне професійне спілкування є одним з інструментів подолання цієї нестабільності.

Література

1. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті: Навч. посіб. — Вид. 2-ге, доп. / Г.О. Ковальчук. — К.: КНЕУ, 2005. — 298 с.
2. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок, В.О. Іваніщева, Л.Й. Клименко, Т.І. Козимірска, С.І. Кострицька, Т.І. Скрипник, Н.Ю. Тодорова, А.О. Ходцева. — К.: Ленвіт, 2005. — 119 с.
3. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: Учебное пособие / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. — К.: Ленвіт, 2004. — 192 с.
4. Іванова І.В. Формування культурологічної компетентності майбутніх фахівців бізнес сфери у процесі навчання іншомовного професійного спілкування // І.В. Іванова. — Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. — 2008. — С. 45–46.
5. Ting-Toomey Stella. Communicating Across Cultures / Stella Ting-Toomey. The Guilford Press. New York, 1999. — 301 p.

6. Лукашевич М.П. Соціологія економіки: Підручник / М.П. Лукашевич. — К., 2005. — 288 с.

7. Кислая С.В. Обучение лексике иностранного языка: Метод разработки к теорет. основам / С.В. Кислая, М.Я. Демьяненко, К.А. Лазаренко. — К.: Знание, 1974. — 71 с.

8. Бондаренко Г.П. Система вправ з навчання іноземних студентів-економістів української фахової термінології // Г.П. Бондаренко // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. — 2010. — № 12. — С. 64.

9. Євтух М.Б. Інноваційні методи оцінювання навчальних досягнень: моногр. / М.Б. Євтух, Е.В. Лузик, Л.М. Дибкова. — К.: КНЕУ, 2010. — 248 с.

Статтю подано до редакції 23.10.2012 р.

О.В. Цисарук, викладач іноземної мови
факультету міжнародної економіки і менеджменту
Київського національного економічного
університету імені В.Гетьмана

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК МОВНА СТРАТЕГІЯ КРОСКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Зміни в системі вітчизняного навчання іноземних мов (ІМ), які відбуваються в контексті Болонського процесу, зумовлюють визначення нових стратегічних напрямів процесу оволодіння ІМ, перегляд змісту, методів, прийомів і засобів навчання.

Слід зазначити, що в сучасних дослідженнях з методики навчання ІМ термін «проект» вживається в кількох значеннях: 1) як діяльність з проектування (Зимняя, Сахарова, 1991); 2) як матеріалізований продукт такої діяльності, представлений у вигляді розв'язання будь-якої проблеми матеріального, соціального, історичного, науково-дослідницького характеру, що учень приймає самостійно (Чанилова, 1997); 3) як особлива форма організації комунікативно-пізнавальної діяльності (Капаева, 2001).

Деталізуючи останнє визначення, ми трактуємо проект як систему комунікативних вправ, яка передбачає самостійну творчу іншомовну діяльність учнів з розв'язання певної проблеми, результатом якої є відокремлений кінцевий продукт. У такому значенні проект можна розглядати як одиницю навчального процесу, еквівалент циклу уроків, в якому учні оволодівають знаннями, навичками та вміннями іншомовного мовлення в межах певної тематики.

Особливістю проектною методики навчання є той факт, що учні оволодівають ІМ під час виконання творчих завдань, які вони отримують згідно зі своїми інтересами, здібностями та рівнем володіння мовою. Виконання всіх завдань передбачає спілкування ІМ з метою одержання певної інформації (інтерв'ю, листування, читання літератури тощо). Новизна проектною методики полягає в тому, що учням надається можливість самим конструювати зміст комунікативної діяльності, визначати теми спілкування і той мовний матеріал, що призначається для активного засвоєння. Специфіка проектною методики полягає в спрямованості на створення певного виокремленого кінцевого продукту (письмового звіту, журналу, доповіді, плакату, фільму), що ґрунтується на вла-